

Boekbesprekingen

Buurtinvloeden en jeugddelinquentie Een toets van de Sociale Desorganisatietheorie

HANNE OP DE BEECK*

Pauwels, L., Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2007, 270 p.

In een tijd waarin Vlaams minister van Cultuur Bert Anciaux 'Vlaanderen Feest!'-cheques uitdeelt en de supermarktketen Delhaize fondsen ter beschikking stelt 'ter bevordering van de sociale cohesie in lokale gemeenschappen' (www.samenlevingsopbouw.be) lijkt het boek van Lieven Pauwels over buurtinvloeden en jeugddelinquentie op het eerste gezicht nogal tegendraads uit de hoek te komen. Pauwels toont immers aan dat, toch zeker wat jeugddelinquentie betreft, de angst voor uitholling van lokale sociale relaties tussen buurtbewoners overdreven is: de sleutelbevinding van zijn onderzoek bestaat eruit dat buurtkenmerken op het contextuele niveau geen rechtstreekse invloed uitoefenen op individueel delinquent gedrag. Een grondige lezing van het verslag van dit onderzoek, dat aan de universiteit van Gent werd uitgevoerd met het oog op het behalen van een doctoraatsdiploma, laat echter zien dat deze relatie, zoals dat meestal het geval is in criminologisch onderzoek, complexer in elkaar zit.

Vertrekkende vanuit een ontwikkelingsecologisch uitgangspunt, met een nadruk op sociaal-ecologische en sociaal-psychologische mechanismen, onderzocht Pauwels de mate waarin de sociale desorganisatie van een woonbuurt een zelfstandige verklaring biedt voor de prevalentie van jeugddelinquentie. Zijn uiteenzetting start met een uitgebreid historisch overzicht van theorieën inzake ecologische invloeden op delinquentie, te beginnen met de klassieke theoretische kaders die ontwikkeld werden binnen de Chicago school. Pauwels beschrijft hoe deze traditionele theorieën na een korte bloeiperiode aan geloofwaardigheid inboetten. Enerzijds was dat te wijten aan methodologische tekortkomingen, zoals het gebruik van officiële statistieken, onjuiste toepassingen van statistische analysetechnieken met ecologische fouten als gevolg, moeilijkheden met de operationalisering van het concept 'buurt' (waar liggen de grenzen van een buurt?) en verwarring omtrent de afhankelijke variabele in onderzoek (onderzoekt men de pleeg- of de woonplaats?). Anderzijds deed een aantal theoretische knelpunten, zoals het statische karakter van de theorie, het gebrek aan interne consistentie en een eenzijdige aandacht voor de buurt als voornaamste ecologische setting, deze criminologische stroming tijdelijk de das om.

In latere ecologische studies werd het concept 'sociale desorganisatie' op een meer dynamische wijze ingevuld door sociaal-ecologische mechanismen, zoals informele controle en participatie aan het verenigingsleven, in de analyses te betrekken. Daarnaast vergrootte de ontwikkeling van meer gespecialiseerde meettechnieken de mogelijkheden tot een meer genuanceerde theorietoetsing. Met name in ontwikkelingsecologische studies komen deze nuances duidelijk naar voor: de interactie tussen individuele eigenschappen, sociale mechanismen op buurtniveau en structurele buurtkenmerken wordt uitdrukkelijk in rekening gebracht. Binnen dit perspectief koos Pauwels

* Onderzoekster aan het Leuvens Instituut voor Criminologie.

de situationele actietheorie van Wikström als theoretisch kader om de effecten van buurtkenmerken op delinquent gedrag te analyseren. Deze theorie beklemtoont het belang van het samenspel tussen socialisatievariabelen, intrapersoonlijke kenmerken en situationele risicofactoren.

Pauwels' onderzoek is kwantificerend van aard en gelimiteerd in geografische (het bereik beperkt zich tot Antwerpen) en etiologische (enkel jongeren uit het eerste en tweede jaar van het secundair onderwijs werden bevraagd) reikwijdte. De prevalentie van jeugddelinquentie werd gemeten aan de hand van een uitgebreide *self-report survey* bij jongeren (N=2486). Zo stelde hij onder andere vast dat de frequenties van jeugddelinquentie inderdaad een ongelijke geografische verdeling kennen. Gestandaardiseerde vragenlijsten voorgelegd aan 312 gericht geselecteerde sleutelfiguren uit 102 Antwerpse buurten (zoals buurtwerkers, wijkagenten, café-uitbaters), administratieve data met betrekking tot de sociale structuur van buurten en verdachtenregistraties van de lokale politie in Antwerpen werden gehanteerd als complementaire bronnen om de mate van sociale desorganisatie in de geanalyseerde buurten te bepalen.

Om aan het gevaar op ecologische fouten te ontsnappen maakte Pauwels voor zijn verklarende analyses gebruik van geavanceerde statistische technieken teneinde de verschillende aggregatieniveaus waarop de hypothesen betrekking hebben, in rekening te brengen. Meer bepaald werden hiërarchische en niet-hiërarchische multilevel-analyses uitgevoerd. Uit de eindrapportage kan men afleiden dat Pauwels voor de uitvoering van deze analyses met een enorme techniciteit en methodologische nauwgezetheid te werk is gegaan. Hij ging de uitdaging om alle facetten van het ontwikkelingsecologische perspectief in een kwantificerend onderzoeksdesign te betrekken niet uit de weg en heeft zich tot het uiterste ingespannen om de methodologische valkuilen uit het traditionele ecologische onderzoek te vermijden. Daarnaast werd op verschillende plaatsen in het verslag gesuggereerd dat Pauwels voor zijn project gebonden was aan een beperkt budget. Hij is er echter in geslaagd de praktische implicaties hiervan tot een minimum te beperken, door een aantal originele keuzes te maken (zoals het selecteren van sleutelfiguren om de sociale desorganisatie van de verschillende buurten te bepalen) en door verschillende relevante controlevariabelen in zijn onderzoek te betrekken. Dit sterkt de geloofwaardigheid van de ongewone resultaten die uit zijn onderzoek naar voor kwamen.

Zijn analyses toonden namelijk aan dat de ongelijke spreiding van jeugddelinquentie *niet* verklaard kan worden aan de hand van buurtkenmerken: de variantie op buurtniveau verdween wanneer sociaal-demografische achtergrondkenmerken in de analyses betrokken werden. Individuele verschillen in delinquent gedrag bleken niet afhankelijk van contextuele factoren, maar vooral het gevolg te zijn van een samenspel tussen delinquentietolerantie, leefstijlrisico's en informele controlemechanismen op het *individuele* niveau. Leefstijlrisico's, die zich voornamelijk situeren binnen de vrijetijdsbesteding van jongeren, hebben de sterkste invloed op delinquent gedrag. Wat de informele controlemechanismen betreft bleek controle binnen het gezin het meest invloedrijke mechanisme te zijn. Het potentieel van de situationele actietheorie situeert zich, aldus Pauwels, vooral op micro-niveau: de buurtverschillen in de frequentie van jeugddelinquentie zijn louter te wijten aan een ongelijke demografische samenstelling van de buurten, vooral wat economische deprivatie betreft. Zo schrijft hij in de verklaring van de geografische verdeling een belangrijke rol toe aan de huisvestingsmarkt: jeugddelinquentie groepeert zich binnen bepaalde wijken omdat in deze wijken nu eenmaal meer kwetsbare groepen gehuisvest zijn. De ecologische correlatie tussen

sociaal-structurele buurtkenmerken en de geografische verdichting van jeugddelinquentie in Antwerpen mag dus niet contextueel geïnterpreteerd worden.

Pauwels vergelijkt zijn resultaten met de bevindingen uit enkele recente buitenlandse studies. Hoewel zijn conclusies overeenkomen met een aantal Europese studies, zoals die van Rovers -uitgevoerd in Rotterdam in 1997- en van Brännström- een Zweedse studie uit 2006- brengt hij ook een aantal tegenstrijdige studies aan, zoals die van Oberwittler- uitgevoerd in Keulen en Freiburg in 2004- en de meeste Amerikaanse studies. Met uitzondering van enkele algemene beschouwingen zoals verschillen in onderzoekspopulaties, stedenbouwkundige verschillen en/of het sociale of politieke klimaat van de betreffende landen komt Pauwels er niet echt toe een adequate verklaring te formuleren voor deze contradicties.

Hoewel het primaire doel van Pauwels' onderzoek bestond uit criminologische theorieoetsing, maakt hij op basis van de resultaten ook enkele aanbevelingen voor een preventief beleid. Zo onderstreept hij het belang van de organisatie van individuele preventieprojecten, waarbij vooral aandacht moet worden geschonken aan een positief vrijetijdsaanbod voor jongeren en socialisatiemechanismen binnen het gezin en de school. Om de geografische verdichting van jeugddelinquentie op het buurtniveau aan te pakken, stelt hij voor te investeren in projecten die de hoge concentratie van sociaal-economische deprivatie in bepaalde buurten aanpakken. Hij benadrukt hierbij echter dat een spreidingspolitiek gemotiveerd dient te worden aan de hand van *ethische* redenen en *niet* op basis van een veronderstelde invloed van zogenaamde 'getto-effecten' op jeugddelinquentie, aangezien de studie aantoonde dat zulke veronderstellingen ongegrond zijn.

Verder poneert hij ook enkele kritische reflecties over het eigen onderzoek. Zo geeft hij zelf aan dat de leeftijdscategorie van zijn respondentengroep (jongeren van dertien en veertien jaar) mogelijk een vertekening van de resultaten tot gevolg heeft. Oudere adolescenten die niet tevreden zijn met hun woonbuurt zullen hun vrije tijd vaker elders (in een andere buurt) doorbrengen. Tieners en jonge adolescenten zijn minder autonoom en dus ook minder mobiel wat hun vrije tijd betreft, daarom zijn ze, aldus Pauwels, sterker 'gebonden' aan hun woonbuurt. Hij haalt, geïnspireerd door Wikström, aan dat onderzoek naar de vrijetijdsbesteding van delinquente jongeren in dit geval interessante resultaten zou kunnen opleveren. Het verband tussen vrijetijdsbesteding en jeugddelinquentie werd ook in recent Vlaams onderzoek vastgesteld: zo zouden jongeren die vaker uitgaan significant meer delicten plegen dan jongeren met een minder actief uitgaanspatroon (Burssens, 2007). Pauwels' suggestie van een tijdsbudgetonderzoek, met een nadruk op de omgeving waarin jongeren hun vrije tijd doorbrengen, is dus zeker geen slecht idee. Daarnaast constateerde Pauwels dat de school wel enige contextuele invloed uitoefent op de prevalentie van delinquent gedrag. In het kader van zijn doctoraatsonderzoek kon dit aspect niet uitgebreid aan bod komen, maar hij geeft aan dat dit een mogelijk te volgen pad kan zijn voor toekomstig onderzoek. De operationalisering van het begrip 'buurt' dient in latere contextuele studies dus nog verder opengetrokken worden, meer bepaald dient men na te gaan in welke mate structurele schoolkenmerken verantwoordelijk zijn voor individuele verschillen in jeugddelinquentie.

De relatief jonge respondentengroep brengt echter nog een tweede nadeel met zich mee: in de literatuur wordt beschreven hoe de meeste jeugddelinquentie gepleegd wordt rond het zestiende levensjaar (o.a. Burssens, 2007; Slot, 2004; Junger-Tas, Stekettee & Moll, 2008). Pauwels gaat hier kort op in en controleert de variabelen 'leeftijd' en 'geslacht' in zijn analyses, maar hij weidt hier niet verder over uit.

Pauwels' bijdrage is bijzonder leerrijk: niet alleen krijgt de lezer een kritisch overzicht gepresenteerd van de ecologische criminologie van vroeger tot nu, ook de uiteenzetting en verantwoording van het gebruikte onderzoeksdesign is uitermate interessant. De essentie van het verslag bestaat echter uit de belangrijke toegevoegde waarde die Pauwels levert aan de huidige criminologische theorievorming: individuele verschillen in jeugddelinquentie zijn nog steeds het best te duiden aan de hand van individuele-, gezins- en eventueel schoolvariabelen. Buurtkenmerken *an sich* hebben geen verklarende waarde.

Hierbij kan men zich afvragen wat dan nog de waarde is van contextueel onderzoek. Heeft het zin om deze onderzoekstraditie verder uit te bouwen of zijn dit soort onderzoeken, net als hun voorlopers uit de klassieke ecologische theorieën, gedoemd om langzaam van het criminologische terrein te verdwijnen? Ondanks de resultaten van het eigen onderzoek gelooft Pauwels zelf nog in de meerwaarde van een contextuele benadering in onderzoek naar jeugddelinquentie. Hij redeneert dat de focus op een diversiteit aan settings en de studie van relaties tussen contextuele en individuele kenmerken nieuwe verklaringen voor ecologische diversiteit in jeugddelinquentie aan het licht kunnen brengen. Daarnaast pleit hij voor een integratie van verschillende contexten, zoals school-, woon-, en vrijetijdscontexten, om de complexiteit van de realiteit zo dicht mogelijk te benaderen. Tot slot suggereert hij dat longitudinale en internationaal vergelijkende studies (waarin ook minder welvarende landen betrokken worden) niet kunnen ontbreken om mogelijke contextuele invloeden op jeugddelinquentie te onderbouwen. Er zijn dus nog mogelijkheden voor de ecologische theorieën met betrekking tot jeugddelinquentie. Laat u, in afwachting, uw burenbarebecue dan maar rustig doorgaan.

BIBLIOGRAFIE

- BURSENS, D. (2007). Onder, op, en over de schreef. Jongeren en delinquentie. In VETTENBURG, N., ELCHARDUS, M. & WALGRAVE, L. (Red.) (2007). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 1*. Leuven: LannooCampus.
- JUNGER-TAS, J., STEKETEE, M. & MOLL, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Onuitgegeven onderzoeksrapport. Verwey-Jonker Instituut en Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht.
- SLOT, W. (2004). Externaliserende problemen. In DE WIT, J., SLOT, W. & VAN AKER,, M. (reds.) (2004). *Psychologie van de adolescentie. Basisboek*. Baarn: HB Uitgevers.